

Situácia duchovnej starostlivosti o rómske komunity v Katolíckej cirkvi v Českej republike 2023

Tento dokument nemožno považovať za vyčerpávajúci opis. Uvádzam len miesta, s ktorými som sa stretol alebo o ktorých som sa dozvedel. Nevyváženosť informácií o jednotlivých lokalitách závisí od znalosti zdroja, ktorý mohol informácie poskytnúť.

Vo všeobecnosti - úvod.

Rómovia (vrátane početne malej skupiny Sintov) predstavujú najväčšiu etnickú menšinu v Českej republike, hoci pri sčítaní obyvateľstva v roku 2011 sa k rómskej národnosti prihlásilo len 13 150 osôb. Na základe odhadov koordinátorov pre záležitosti rómskej menšiny odhaduje Úrad vlády Českej republiky počet Rómov na približne 241 000, čo predstavuje približne 2,2 % obyvateľstva Českej republiky. Celkovo 40 370 obyvateľov uviedlo, že ich materinským jazykom (alebo jedným z materinských jazykov) je rómčina. Európske centrum pre práva Rómov v roku 2003 odhadlo, že v Českej republike žije 250 000 až 300 000 Rómov. Podľa kvalifikovaného odhadu vo vládnom dokumente Stratégia rovnosti, začleňovania a účasti Rómov 2021 - 2030 žije v Českej republike približne 262 000 Rómov.

Rómovia prišli do strednej Európy a na územie Českej republiky koncom 14. storočia. Dnes tu žije niekoľko vetiev Rómov. V Českej republike patria medzi skupiny najviac postihnuté sociálnym vylúčením so všetkými negatívnymi dôsledkami tohto javu. Konkrétne ide o nízku úroveň vzdelania, vysokú nezamestnanosť a kriminalitu. Podľa vládnych odhadov ide približne o 110 000 ľudí. V postojoch českej verejnosti sa tiež prejavujú silné protirómske nálady.

Najväčšiu a najpočetnejšiu skupinu (približne 75 - 85 %) tvoria "slovenskí Rómovia" (niekedy pejoratívne nazývaní "Rumungri, Rumungro"), ktorí hovoria severocentrálnym rómskym dialektom a na územie Čiech a Moravy prišli po druhej svetovej vojne, počas ktorej bola veľká časť pôvodných českých a moravských Rómov vyhubená. Ďalšou významnou vetvou Rómov sú olašskí Rómovia (približne 10 %), ktorí začali prichádzať z maďarského Valašska v druhej polovici 19. storočia, ostatní sú pôvodní maďarskí Rómovia a v malom počte nemeckí Sinti. (Zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Romov%C3%A9_v_%C4%8Cesku, 14.3.23)

Prehľad pastoračných aktivít s rómskou komunitou.

Pražská arcidiecéza

V Prahe sa pastoračii Rómov v rámci Katolíckej cirkvi venujú Misijné sestry Matky Terezy. Vďaka nim vzniklo spoločenstvo rómskych rodín, ktoré sa už niekoľko rokov zúčastňuje na duchovných programoch. Navštevujú bohoslužby a zúčastňujú sa na letných duchovných rekolekciách. Niektoré z týchto rodín už viac ako rok pravidelne každý deň varia pre rómskych utečencov z Ukrajiny. V rámci svojich časových možností tieto rodiny sprevádza o. MUDr. Martin Moravec O.Cr

Kladno: Vďaka podpore Misijných sestier Matky Terezy, otca Martina Chleboráda a diakona Václava Slavička, vedú Jaroslava a Karel Navarrovi už 9 rokov skupinu rómskych rodín. Vo vlastnom dome vybudovali miestnosť, kam deti prichádzali na hodiny katechézy. Vďaka ich vytrvalej práci je v Kladne stabilná skupina asi 20 členov rómskej komunity vo farnosti. Vo farnosti organizujú duchovné obnovy, ktoré nedávno trvali niekoľko dní. Spolu s Milosrdnými sestrami organizujú letné rekolekcie.

Kolín a okolie - Diecéza zamestnáva pastoračnú asistentku Martu Moravcovú, ktorá pracuje s rómskou komunitou v tejto oblasti. Predtým pracovala najmä s rómskou komunitou v Kolíne. Po presťahovaní rodín teraz navštevuje rómske rodiny v domoch a bytoch v rôznych lokalitách. Vyučuje náboženstvo a zhromažďuje rómske deti na katechézy. Pomáha tiež miestnym kňazom pripravovať rodičov na krst, confirmáciu a sviatosť manželstva ich detí. Do Kolína prichádzajú krstiť svoje deti aj rodiny, ktoré sa museli presťahovať na druhý koniec krajiny, napríklad do Ostravy. Vracajú sa na miesto, kde s nimi niekto nadviazal vzťah. Spolu s dospelými a deťmi organizuje dni matiek, vianočné stretnutia, rôzne výlety a pod.

Českobudějovická diecéza

České Budějovice: Saleziánske mládežnícke stredisko spojené s farnosťou Čtyři dvory a miestna saleziánska komunita sa už mnoho rokov venujú pastorácii Rómov. Dve tretiny návštevníkov saleziánskeho centra tvoria rómske deti. V kostole sa pravidelne organizujú duchovné programy oratória. Oslavy sa organizujú pri príležitosti rôznych udalostí alebo sviatkov, napr. stretnutia pred Vianocami, Veľkou nocou, Dňom Rómov, požehnanie rodičov a detí na začiatku školského roka atď. Vo farnosti sa Rómovia zaujímajú najmä o krsty detí, pohreby a svadby, ako aj o požehnanie bytov.

Český Krumlov: Od 50. rokov 20. storočia žije v meste početná rómska komunita, ktorá je integrovaná s majoritou. V meste žila až do svojej smrti známa česká etnologička Eva Davidová, ktorá sa celý život zaujímala o Rómov. Od 90. rokov 20. storočia je mesto vďaka múdremu prístupu primátora známe ako príklad spolužitia. Príkladom spolupráce s mestom pri riešení problému spolužitia majoritnej spoločnosti s rómskou menšinou a pri riešení problému zamestnanosti je podnikateľ Dezider Dunka. Táto spolupráca sa pre svoj význam a dopad stala príkladom nielen pre mestá a obce v Českej republike, ale aj pre viaceré zahraničné subjekty a médiá. Po novembri 1989 sa Dunkovi podaril jedinečný praktický krok, keď založil stavebnú firmu, ktorá zamestnávala rómskych spoluobčanov z Českého Krumlova. V meste žije aj pán Milan Kotlár, majiteľ obľúbenej a známej rómskej reštaurácie Cikánska jizba a českokrumlovský mestský poslanec.

Podľa dekana miestnej katolíckej farnosti sa však duchovný život komunity viac-menej obmedzuje na krsty a pohreby.

Diecéza Hradec Králové

Broumov - Na bohoslužby chodí asi 3 - 5 Rómov, ročne sa koná asi 15 krstov detí a niekedy aj pohreby. Na požiadanie prichádza požehnať byty kňaz.

Česká Třebová - Rómska komunita žijúca v lokalite Borek má príležitostný kontakt s farnosťou, vrátane krstov detí, pohrebov a svadieb.

Náchod - Rómovia sa bohoslužieb pravidelne nezúčastňujú, ročne sa uskutoční asi 10 krstov detí a príležitostne pohreby.

Litoměřická diecéza

Mladá Boleslav - z toho, čo som videl a stretol, je v rámci Katolíckej cirkvi v Čechách a na Morave, okrem Kladna, rómska komunita v Mladej Boleslavi asi duchovne najintenzívnejšia. Pravidelne každý pondelok sa stretáva 7 rodín otcov na svätej omši a potom sa spoločne modlia ruženec a litánie.

Spoločne chodia na pešie púte, navštevujú pútnické miesta v zahraničí, stretávajú sa v rodinných skupinách a čítajú Bibliu.

Rumburk - Mníška dlhé roky pracovala s rómskymi deťmi, ale pred niekoľkými rokmi túto činnosť viac-menej ukončila a sústredila sa na deti z majoritného obyvateľstva. V súčasnosti je pastoračná činnosť v tejto oblasti veľmi obmedzená.

Šluknov - podľa Pavla Procházku je Šluknov jedným z pohraničných miest, kde boli Rómovia vyhnaní z ekonomicky lukratívnych lokalít bez ohľadu na možnosti zamestnania alebo osobné väzby. Sociálnu pomoc a rozvoj rómskej komunity zabezpečuje miestna charita, ktorá zamestnáva približne tretinu Rómov. Kňaz a farnosť priamo podporujú tých, ktorí chcú napredovať vo viere. Jedna rodina a niekoľko ľudí z rómskej komunity navštevuje katolícke bohoslužby.

Teplický región: Saleziánska komunita pôsobí v Tepliciach de facto od roku 1946. Sústavnejšia a intenzívnejšia práca s rómskou komunitou sa začala v roku 1999 otvorením saleziánskeho mládežníckeho centra na sídlisku Prosetice, kde tradične žije vysoké percento Rómov. Aktivity sa zameriavajú na rozumné využívanie voľného času detí, voľnočasové vzdelávanie a osobnostný a sociálny rozvoj. Súčasťou programu je náboženská výchova a tematické duchovné programy. Počas 15 rokov sa centru podarilo vyškoliť niekoľko pracovníkov s mládežou s maturitou, ktorí sú teraz súčasťou tímu centra. Neskôr sa činnosť rozšírila o sociálnu a administratívnu pomoc rodinám. V roku 2009 bolo otvorené ďalšie centrum na druhej strane mesta a v nasledujúcich rokoch boli vybudované ďalšie priestory. Napriek tejto intenzívnej a dlhodobej práci sa však nepodarilo vytvoriť živé kresťanské spoločenstvo medzi členmi rómskej komunity.

Plzenská diecéza

Dobrá Voda pri Toužimi - dlhé roky pôsobil v tejto farnosti diakon Ing. Ladislav Lego, ktorý spolu s biskupkou Janou Kosovou a ďalšími spolupracovníkmi trpezlivo pracoval na sociálnom a komunitnom rozvoji obyvateľov osady Dobrá Voda a ďalších miest v regióne. Od začiatku tohto storočia na spôsob komunitnej práce. Vyvrcholením týchto snáh je práca dvoch sociálnych pracovníčok a spoluorganizátoriek tejto konferencie Anny Dunčkovéj a Kláry Berkyovej, ktoré nám radi poskytnú množstvo informácií o tejto jedinečnej komunitnej rozvojovej práci v Českej republike.

Duchovné vedenie tejto komunity už dlhé roky zabezpečuje o. ThLic. Martin Sedloň, OMI. V minulosti sa organizovali duchovné obnovy, príležitostné stretnutia, modlitebné spoločenstvá. So zmenami v lokalite záujem o duchovný program kolíše. Rodiny majú záujem o prijatie sviatostí, najmä krstu detí, sviatosti manželstva a pohrebu s kňazom.

Olomoucká arcidiecéza

Olomouc: Ludmila Gottwaldová a jej tím z Charity Olomouc už 22 rokov organizujú každoročnú púť Rómov na Svätý Kopeček. Pravidelne sa teší veľkej účasti. Stretávajú sa na nej Rómovia z celej Moravy. Program sa začína procesiou, po ktorej nasleduje svätá omša, občerstvenie a vystúpenia rómskych tanečných a speváckych skupín vrátane detských. Podľa účastníkov púť mávala kedysi veľmi svetský charakter. V posledných rokoch nadobudla oveľa duchovnejší rozmer. Existuje záujem pokračovať v organizovaní rómskej púte. V Olomouci však žije veľmi málo Rómov. Charita Olomouc sa preto zaoberá sociálnymi službami pre rodiny s deťmi, ale neorganizuje sociálne ani duchovné programy určené primárne pre Rómov. V meste Přerov a jeho okolí žije oveľa viac Rómov.

Přerov: V regióne žije početná rómska komunita. Podľa sociálnej pracovníčky je situácia zložitá, prežívanie a spolužitie komunity je komplikované. Podľa jeho skúseností musia Rómovia viac pracovať a osvedčiť sa ako bieli, aby uspeli. Rómovia sa chcú zapojiť do života farnosti, ale väčšina farnosti, cirkvi ich neprijíma. Ak sa kňaz snaží zapojiť Rómov, väčšina ho hodnotí negatívne. Púť Rómov na Svatý Kopeček je jednou z mála príležitostí, kde môžu byť slobodní, cítiť spolupatričnosť a prijatie. Charita Přerov poskytuje okrem iného sociálne služby pre rodiny a nízkoprahové kluby pre mládež v pobočke Kojetín. Rómovia sú vo všeobecnosti prijímaní negatívne, a preto nemajú pocit spolupatričnosti. Nadväzuje sa spolupráca s rímskokatolíckou farnosťou. Vyvíja sa úsilie o spoločné organizovanie omší pre Rómov. Pri rôznych príležitostiach (Vianoce, Veľká noc) klub organizuje tematické duchovné stretnutia pre mladých ľudí a rodičov s deťmi. Združenie zamestnáva pastoračnú asistentku Mgr Emíliu Šmídovou. V minulosti sa pre záujemcov konali raz týždenne pravidelné oboznamovania so základnými pravdami o Bohu, sprevádzané piesňami. Pastoračná asistentka dáva záujemcom možnosť individuálnych rozhovorov. Pomáha nadviazať kontakt s farnosťou. V obci Měrovce nad Hanou, neďaleko Kojetína, tvoria Rómovia asi 1/3 obyvateľov. Miestny kňaz o. Pavel Ryšavý organizuje katechézy, výlety a modlitebné stretnutia. Spolu so Saleziánskym mládežníckym strediskom v Ostrave a ďalšími subjektmi organizuje spoločné duchovné programy pre mladých ľudí z tejto lokality.

Brnenská diecéza

Podľa odborných odhadov tvoria Rómovia v Brne v súčasnosti komunitu 17 - 20 000 ľudí, čo je približne 5 % z celkového počtu 382 000 obyvateľov Brna. Približne polovica Rómov v Brne, teda asi 9 000 osôb (2,5 %), žije v sociálne vylúčených podmienkach. Žijú v Brne, v súčasnosti po celom Brne. Veľké percento sociálne slabých ľudí žije najmä na ubytovniach v lokalite "Bronx" (farnosť Zábrdovice a Husovice).

Podľa slov Bc. Blanky Prokopovej DiS. Brno, Rómovia sa hlásia k viere, čo znamená, že celým srdcom uznávajú existenciu Boha, ale nemusia to znamenať, že patria do určitej skupiny veriacich. Neznamená to ani to, že poznajú Božie prikázania, ba dokonca ani to, že ich rešpektujú.

Aktívnu pastoračnú starostlivosť o Rómov v Brne majú na starosti skôr nekatolícki pastori: Armáda spásy a Kresťanský zbor Brno. Obe združenia pozývajú Rómov na hudobné modlitebné stretnutia, ktoré sú pre Rómov príťažlivé. Rómovia prijímajú tento druh sprostredkovanej viery, ktorá mení ich život. V tomto smere je ponuka katolíkov, a to nielen v Brne, stále veľmi slabá. Ekumenické bohoslužby sa konajú v brnianskej väznici na Bratislavskej ulici - zapojila sa do nich aj katolícka cirkev a raz mesačne vedie bohoslužbu páter Jan Hanák.

Rómovia žiadajú, aby boli vyňatí z cirkvi, pretože sa pridali k jehovistom.

Vysluhovanie sviatostí vo farnosti Zábrdovice a v iných častiach mesta

- Krst

Rómovia majú veľký záujem o krst. Koná sa po celom Brne, najmä v Zábrdoviciach, potom v Křenovej a Husoviciach. Príprava na krst malých detí v Zábrdoviciach - 4 povinné stretnutia. Ročne sa pokrstí okolo 50 detí. Niekedy chcú byť Rómovia pokrstení z poverčivých dôvodov a ich pohnútky treba korigovať počas prípravy na krst. Žiaľ, pre väčšinu Rómov sa spolupráca s farnosťou začína a končí krstom.

- Manželstvo

O rómske manželstvá je väčší záujem ako v minulosti. V Zábrdoviciach sú to zhruba štyri ročne. Konajú sa aj v okolitých farnostiach, napríklad v Husoviciach. V niektorých rodinách je aj tradičný mangavípen.

- Pohreby

Rómske pohreby v kostole sú v Brne zriedkavé. Spravidla sa konajú na centrálnom cintoríne za prítomnosti kňaza (nie rečníka, len kňaza) a potom sa nasledujúcu sobotu slúži omša za zosnulého v kostole svätého Jakuba.

- Vyučovanie náboženstva

Pre rómske deti sa uskutočňuje v jednej škole v Brne, pravidelne raz týždenne.

- Účasť na liturgii

Niekoľko rómskych rodín navštevuje aj kostol v Zábrdoviciach, ale nie je ich veľa. Katolícke bohoslužby sú pre Rómov príliš intelektuálne, nepriťahujú ich. Omše pre Rómov sa neslávia. V rámci brnianskej diecézy pokračuje práca s Rómami na Znojemsku a Břeclavsku. Nejde o pravidelnú pastoráciu, ale skôr, podobne ako v Zábrdoviciach, o príležitostné vysluhovanie sviatostí

V rámci sociálnej práce vo farnosti Zábrdovice sa občas s našimi klientmi rozprávame o viere a spiritualite. Je to spontánna reakcia na otázky alebo pripomienky našich klientov týkajúce sa kostola, náboženských obrazov, krížov alebo sôch v priestoroch fary. Plánovaným spôsobom sa s našimi klientmi rozprávame o náboženských sviatkoch, vysvetľujeme ich význam. A povzbudzujeme ich k dodržiavaniu Desatora príkladom, slovom, tým, že neposkytujeme služby vo forme, ktorá je v rozpore s Desatorom.

V klube sa snažíme vštepovať priateľstvo a lásku všetkým deťom, ktoré do klubu prichádzajú. Snažíme sa prekonať nevraživosť, ktorá existuje medzi niektorými rodinami. Vedeť deti k odpusteniu, ospravedlneniu, vďačnosti, zdvorilosti, rešpektovaniu pravidiel, zdravému životnému štýlu, od drog, alkoholu a iných závislostí.

Ostravsko-opavská diecéza

Ostrava je tretie najväčšie mesto v Českej republike. Počas komunistickej éry bola na Ostravsku najväčšia koncentrácia ťažkého priemyslu, baníctva a hutníctva. Súviselo to s vysokou potrebou manuálnej práce. Po politických zmenách v 90. rokoch 20. storočia nastala hospodárska transformácia regiónu a z nej vyplývajúce problémy najmä pre ekonomicky slabé sociálne vrstvy.

V súčasnosti v Ostrave pôsobí približne 15 organizácií, ktoré pomáhajú sociálne slabším občanom, z ktorých významnú časť tvoria Rómovia, riešiť ich problémy v oblasti bývania, sociálneho poradenstva a voľného času detí a mládeže. V rámci katolíckej cirkvi sú to najmä Charita a Saleziánske mládežnícke stredisko dona Bosca.

Pastoračnú starostlivosť o rómsku komunitu zabezpečuje najmä Saleziánske stredisko, Misijné sestry Matky Terezy a Katolícka charita.

Saleziáni začali s pastoráciou rómskych detí a mládeže v 90. rokoch minulého storočia, keď im bol vrátený dom a kostol vo Vítkoviciach. Pastoračnú činnosť už viac ako 30 rokov vykonávajú viacerí spolupratelia, zamestnanci a dobrovoľníci. V Saleziánskom stredisku dona Bosca vyrastá už tretia generácia detí spolu s ich rodičmi a teraz aj starými rodičmi.

Saleziánske stredisko organizuje vzdelávacie voľnočasové programy, podporné kurzy, osobné a duchovné poradenstvo, modlitebné spoločenstvá, tábory s duchovným programom pre deti a mladých ľudí. Pripravuje pilotný projekt domáceho vzdelávania (alternatívneho).

Pred niekoľkými rokmi vzniklo spoločenstvo rodičov, ktorí sa raz týždenne stretávajú na svätej omši a spoločne uvažujú nad Svätým písmom. Pomáhajú tiež organizovať prázdninové podujatia pre deti a spoločne chodia na rekolekcie. Členovia spoločenstva majú čoraz väčší záujem o ďalšie vzdelávanie. Jeden z nich už niekoľko rokov študuje pedagogiku a ďalší sa pripravujú na pokračovanie v štúdiu.

Misionárky Milosrdných sestier Matky Terezy sa v Ostrave zameriavajú na starostlivosť o bezdomovcov a sociálne slabších, vrátane niektorých Rómov. V ich dome sa stretávajú skupinky na katechéze a organizujú letné pobytové podujatia s duchovným programom pre rodičov či starých rodičov s deťmi.

Jednotlivé štruktúry Katolíckej charity organizujú aj rôzne pastoračné aktivity pre svojich klientov, najmä na Vianoce, Veľkú noc a pod.

V mnohých farnostiach diecézy Rómovia krstia svoje deti, pozývajú kňazov na pohreby a v menšej miere sa zaujímajú o sviatosť manželstva.

Záver

V Českomoravskej cirkevnej provincii pôsobil od 90. rokov 20. storočia rómsky diakon, ktorý zomrel v roku 2011. Prvý český rímskokatolícky kňaz bol vysvätený v roku 2011 a na svoju žiadosť ukončil kňazskú službu v diecéze v roku 2019.

Vo všeobecnosti možno povedať, že pastoračia Rómov v Katolíckej cirkvi v Českej republike sa obmedzuje na krsty malých detí, pohreby a niekedy aj svadby. Všeobecnú situáciu rómskej pastoračie opisuje príspevok Bc. Blanka Prokopová DiS: Aktívnu pastoračiu Rómov vykonávajú skôr nekatolícki farári, ktorí pozývajú Rómov na hudobné modlitebné stretnutia popretkávané individuálnymi svedectvami.

Táto forma duchovných stretnutí a modlitieb je dnes zrozumiteľnejšia, a to nielen pre Rómov, a preto aj prístupnejšia, pretože Rómovia takto sprostredkovanú vieru prijímajú a menia svoj život. V tomto ohľade je ponuka z katolíckej strany stále veľmi slabá. Svätá omša a Eucharistia ako najvyššie vnútorné tajomstvo a Boží dar sú pre ľudí, ktorí nemajú pomerne hlboké vedomosti o tejto problematike, ťažko pochopiteľné, a preto pre nich nie je ľahké byť ich súčasťou. Pre niektorých sa stáva akýmsi magickým rituálom, ktorý nemožno pochopiť ani intelektuálne, ani emocionálne. Jeho znútornenie si vyžaduje postupné kroky a dostatočnú časovú investíciu zo strany jednotlivca, "apoštola" a spoločenstva.